

דברי תורה לפרשת כי תשא

מאת הרב עו"ד דוד בס

(טו) וַיִּפֶן וַיֵּרֶד מִשָּׁה מִן־הַקֶּהָר וַיִּשְׁנֵי לַחַת הָעֵצָה בְּיָדוֹ לַחַת פְּתִיבִים מִשְׁנֵי עֲבָרֵיהֶם מִנָּה וּמִנָּה הֵם פְּתִיבִים:
(טז) וְהַלַּחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הִמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתָּב אֱלֹהִים הוּא תְּרוֹת עַל־הַלַּחַת...
(יז) וַיְהִי פֶּאֶשֶׁר קָרַב אֶל־הַמִּחָנֶה וַיֵּרָא אֶת־הָעֵגֹל וּמַחֲלַת וַיִּסְרָאֵף מִשָּׁה וַיִּשְׁלַף מִיָּדוֹ מִיָּדוֹ אֶת־הַלַּחַת וַיִּשְׁבֵּר אֶתֶּם תַּחַת הַקֶּהָר:
(שמות לב)

הכל מסכימים ששבירת הלוחות היתה החלטתו של משה רבינו עצמו; הוא לא נצטווה בכך מפי הגבורה. מדוע החליט משה רבינו לשבור את היצירה האלוקית שהייתה בידיו? חידה זו העסיקה רבות את החכמים והמפרשים בכל הדורות. נביא מעט מדבריהם¹. הגמרא (שבת פז,א) אומרת שמשה רבינו סבור היה שעם ישראל במצבו אינו ראוי ללוחות, כשם שערל אינו ראוי לאכול קרבן פסח:
אמר: ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצות, אמרה תורה וכל בן נכר לא יאכל בו, התורה כולה כאן, וישראל משומדים - על אחת כמה וכמה!

ואולם הגמרא אינה מסבירה מהו הנזק מכך שעם ישראל יקבלו את הלוחות הברית. הרמב"ן עונה תשובה פשוטה יותר. זו לשונו (בפירושו לשמות פרק לב, טז; ראו גם דברים ט, יז):
לא נמנע משה בכל זה מלשבר אותם, כי חרה לו בראותו המעשה הרע ההוא, ולא יכול להתאפק. כמובן, זו תשובה שקשה לנו לקבל, לא רק משום שקשה לתאר את משה רבינו, נביא שלא קם כמוהו, מאבד שליטה עצמית עד כדי אבדן אוצר כה יקר שהחזיק בו, אלא גם משום שכפי שמדגיש הנצי"ב מולאז'ין, בפירושו "העמק דבר" (שמות לב, טו), משה רבינו ידע על העגל כבר בהיותו בהר סיני, ושבירת הלוחות היתה רק כשירד מן ההר, בטווח ראייה של עם ישראל; מסתבר אפוא שמשה רבינו קיבל החלטה מודעת ומושכלת, שמטרתה גרימת זעזוע בלב העם: ... שמשה התחכם ולא שבר את הלוחות בהיותו בהר כשאמר לו ה' ממעשה העגל והוחלט אצלו לשברם... אלא משום שרצה משה לשבר את לבב העם ולהסעיר דעתם בראותם אשר משה משבר לעיניהם סגולה נפלאה כזו...

במדרש תנחומא יש תשובה מסוג אחר. לוחות אבנים הם, מטבעם, כבדים ביותר; משה רבינו הצליח החזיק אותם רק בנס. האותיות – מכתב אלוקים חרות על הלוחות – הם שהחזיקו את הלוחות באוויר. אולם השכינה הסתלקה מהלוחות ברגע שאלה הגיעו לטווח ראייה של החוטאים. הכתב האלוקי פרח, ושוב לא יכלו שריריו של משה רבינו לשאת את הלוחות הכבדים. כך לשון חז"ל (מדרש תנחומא פרשת כי תשא):
בשעה שנתן לו הקדוש ברוך הוא את הלוחות היו סובלין את עצמן; כיון שירד וקרב אל המחנה וראה את העגל - פרח אות הכתב מעליהם ונמצאו כבדים על ידיו של משה, מיד ויחר אף משה וישלך מידו.
במדרש רבה אנו מוצאים תשובה אחרת, לפיה נועדה שבירת הלוחות לעכב את מועד כניסת הברית בן עם ישראל לבין הקב"ה לתוקף, וכך להציל את עם ישראל מעונש על העבירה שעשו (שמות רבה פרשת כי תשא פרשה מג סימן א): בשעה שעשו ישראל אותו מעשה ישב הקדוש ברוך הוא עליהם בדין לחייבם, שנא' הרף ממני ואשמידם... מה עשה משה נטל את הלוחות מתוך ידו של הקדוש ברוך הוא כדי להשיב חמתו, למה הדבר דומה לשר ששלח לקדש אשה עם הסרסור הלך וקלקלה עם אחר, הסרסור שהיה נקי מה עשה? נטל את כתובתה מה שנתן לו השר לקדשה וקרעה, אמר, מוטב שתדון כפנויה ולא כאשת איש. כך עשה משה כיון שעשו ישראל אותו מעשה נטל את הלוחות ושברן, כלומר, שאלו היו רואין עונשן לא חטאו, ועוד אמר משה מוטב נידונין כשוגגין ואל יהו מזידין, למה שהיה כתוב בלוחות (שם/שמות/כ) אנכי ה' אלהיך ועונשו אצלו זוכה לאלהים יחרם, לפיכך שבר את הלוחות.

¹ חלק הארי של פרשה זו למדתי מראש חטיבת הביניים "חורב" בירושלים, הרב יוסף אליאב.

תשובה מטיפוס אחר יש בדברי ה"משך חכמה". כבר בגמרא לדבריו הבין משה רבינו שעם העשוי לסגוד לעגל עשוי לסגוד גם ללוחות. במצב כזה אין הלוחות מועילים, וממילא הסתלקה מהם השכינה, ואין אלא לשבר אותם, כדרך שעתידי היה לעשות חזקיהו לנחש הנחושת שעשה משה. זו לשונו של בעל "משך חכמה" (שמות לב, ט):
...ועל זה צווח משה ככרוכיא: ... ואל תדמו כי המקדש והמשכן המה ענינים קדושים מעצמם, חלילה! השם יתברך שורה בתוך בניו; ואם "המה כאדם עברו ברית" (הושע ו, ז) - הוסר מהם כל קדושה, והמה ככלי חול, 'באו פריצים ויחללוהו'. וטיטוס נכנס לקודש הקדשים וזונה עמו ולא ניזוק (גיטין נו, ב), כי הוסר קדושתו. ויותר מזה, הלוחות - "מכתב אלקים" - גם המה אינם קדושים בעצמם, רק בשבילכם, וכאשר זנתה כלה בתוך חופתה - המה נחשבים לנבלי חרש, ואין בהם קדושה מצד עצמם, רק בשבילכם שאתם שומרים אותם. סוף דבר: אין שום ענין קדוש בעולם מיוחד לו העבודה והכניעה, ורק השי"ת שמו הוא קדוש במציאותו המחוייבת, ולו נאווה תהילה ועבודה... וזהו "ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל ומחולות" ... הבין טעותם... ואם הביא הלוחות - היו כמחליפים עגל בלוח ולא סרו מטעותם. אולם כאשר שבר הלוחות, ראו איך המה לא הגיעו אל מטרת האמונה ב"ה ותורתו הטהורה. וזהו דברי הגמרא בכמה מקומות (תענית כו, א) ומכילתא (יתרו יט, ב) שגם על עת עמידתם בהר נאמר "ובלבם יכזבו לו" - שעדיין לא נחקק בתוכם הציור האמיתי להאמין בנמצא מחוייב המציאות בלתי מושג ובלתי מצוייר, ולכך טעו בעגל. ובלוחות הראה להם לעקור מהם כל דמיון כוזב, והפליא לעשות משה רבינו בשבירת הלוחות...

תשובה אחרונה, מדהימה בתעוזתה, עונה ר' שמעון שקאפ בהקדמה לספרו "שערי יושר". הא מסביר, שלו ניתנו לעם ישראל הלוחות הראשונים, האלוקיים, אדם הלומד תורה - לא היה שוכח אותה. משה רבינו, שראה כיצד עשויים אנשים מישראל להיות חוטאים ומושחתים, ביקש למנוע מצב בו אדם מושחת ילמד תורה ולא ישכחנה. שבירת הלוחות, כך ר"ש שקאפ, מנעה אפשרות של לימוד תורה על ידי רשעים בלי שכחה: ...ואפשר לבאר על פי זה ענין שבירת הלוחות, שלא ראיתי ענין זה, שבהשקפה ראשונה הוא ענין סתום, ביתכן שבשביל שמשה רבינו ע"ה היה חושב שבשביל שעשו ישראל את העגל, ישארו בלי תורה חס ושלום? והיה ראוי לו להמתין מללמדם עד שיתקנו מעשיהם אבל לא לשברם לגמרי ואחר כך להתנפל לפני ה' לבקש לוחות שניות.

והנה חז"ל קיבלו שסגולה מיוחדת היתה בלוחות הראשונות... שאם למד אדם פעם אחת, היה שמור בזכרונו לעולם. וענין זה הרגיש משה רבינו ע"ה שעלול על ידי זה להיות חלול הקודש נורא מאוד, שאפשר שיזדמן איש מושחת ומגואל במעשים רעים, בקי בכל חדרי התורה... ולכן מצא משה רבינו ע"ה שראוי שלוחות אלה ישתברו ולהשתדל לקבל לוחות אחרים, היינו דהלוחות הראשונים היו מעשה אלקים כמו גוף הכתב, כמו שמפורש בתורה, והלוחות האחרונים היו מעשה ידי אדם כמו שכתוב: "פסל לך שני לוחות אבנים".

וענין הלוחות הוא דבר המעמיד ומקיים... וכיון שהיו מעשה השם - היה עומד לעד. אבל השניות שהיו מעשה אדם - אינם מתקיימים, רק בתנאים וגדרים... רמז לכל מקבלי התורה, שיכין כל איש ישראל לוחות לעצמו לכתוב עליהם את דבר ה', וידע, שכפי הכשרתו בהכנת הלוחות - כן תהיה קבלתו... וכן גם אחרי זה, אם יתקלקלו אצלו הלוחות, אז לא תתקיים התורה... שלפי ערך מעלת האדם ביראת ה' ובמדות, שהוא לוח לבבו, לפי ערך זה ינתן לו מן השמים קנין התורה, ואם יפול אחר כך ממדרגתו, לפי ערך זה תשכח התורה ממנו.

אנו רגילים לחשוב שלימוד תורה מעדן את האדם ומביא אותו למצב של מידות טובות יותר. משה רבינו, כך מסביר ר"ש שקאפ, היה ריאלי וידע שלא תמיד זה המצב. הוא ידע שיתכן מצב של אדם הלומד תורה ונשאר רשע כפי שהיה לפני שלמד. הפתרון שמצא משה רבינו לדבר לא היה להרבות לימוד תורה; אצל אדם כזה, עדיף דווקא שישכח את התורה שלמד ולא יחלל את השם. דומה, שפירושו זה נועז לא פחות מעצם המעשה של שבירת הלוחות.